

RUS SİNEMASI: ÇOK KISA BİR TARİHÇE*

RUSSIAN CINEMA: A VERY SHORT STORY

Alexander FEDOROV**
Çev. Koray SEVİNDİ***

Fedorov, A. (2024). Rus sineması: Çok kısa bir tarihçe. *Etkileşim*, 13, 364-390.
<https://doi.org/10.32739/etkileşim.2024.7.13.252>

Bu çalışma araştırma ve yayın etiğine uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Öz

Bu makale, Rus sinema tarihinin 1898'den modern zamanlara kadar geçen süreçteki ana hatları üzerinedir. Rus sinemasının tarihi bir yüzyıldan daha eskiye dayanır; yükseliş ve düşüş, ideolojik baskı ve tam yaratıcı özgürlük aşamalarıyla bilinir. Bu tartışmalı tarih, hem Rus hem de yabancı bilim insanları tarafından incelenmiştir. Elbette Sovyet ve Batılı bilim insanları Sovyet sinemasını farklı ideolojik konulardan incelemiştir. Sovyet sinemacılar genellikle sinemada sosyalist gerçekçiliği destekleme konusunda etkinken, Batılı akademisyenler tam tersine bu yöntemi reddetmiş ve 1920'lerin Sovyet film avangardına büyük ilgi göstermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra durumlar değişir. Rus ve yabancı sinema tarihçileri, sinematografik sürecin hem ideolojik hem de sosyokültürel yönlerine odaklanarak sinemayı benzer bir yöntemle incelemeye başlamıştır.

Anahtar Kelimeler: tarih, film, sinema, SSCB, Rusya, film tarihçileri, film çalışmaları.

* Orijinal makale bilgileri: Federov, A. (2018). Russian cinema: A very short story. *Zhurnal Ministerstva Narodnogo Prosveshcheniya*, 5(2). (ss. 82-97). Academic Publishing House Researcher s.r.o.
<https://doi.org/10.13187/zhmnp.2018.2.82>.

Çeviri için ilgili izinler Ağustos 2022 tarihinde alınmıştır.

** Profesör Doktor, Rostov State University of Economics, Rostov, Rusya Federasyonu,
1954alex@mail.ru, ORCID: 0000-0002-0100-6389.

*** Doçent Doktor, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
koraysevindi@gmail.com, ORCID: 000-0003-0264-5390.

Giriş

Araştırmanın konusu Rus ve Sovyet filmleridir. Çalışmada, 1898'den günümüze kadar Rus sinema tarihi ana hatlarıyla anlatılmaya çalışılmıştır. Film yapım tarihinin Rusya ve SSCB'deki siyasi ve sosyokültürel durum bağlamında analiz edilmesi, geleceğin tarihçileri, kültür bilimcileri, medya eleştirmenleri, sosyologları, filologları, psikologları ve öğretmenlerinin eğitiminde medya eğitimi görevleri için özellikle önemlidir.

Sovyet sinema tarihi her zaman sinema tarihçilerinin ilgi odağı olmuştur. Elbette Sovyet (Ginzburg, 1963; Ginzburg, Dolinskiy ve diğerleri, 1969-1978; Zhdan, 1969 ve diğerleri) ve Batılı film tarihi akademisyenleri (Barna, 1973; Birkos, 1976; Cohen, 1974; Golovskoy, Rimberg, 1986; Le Fanu, 1987; Leyda, 1983; Marshall, 1983; Rimberg, 1973; Taylor, 1982; 1983; Taylor, Christie, 1988; 1991 ve diğerleri) Sovyet sinemasını farklı ideolojik konumlardan incelemiştir. Sovyet çalışmaları sinematografide sözde sosyalist gerçekçiliği desteklerken, Batılı film tarihi çalışmaları bu yöntemi reddetmiş ve 1920'lerin Sovyet film avangardına odaklanmayı tercih etmiştir.

SSCB'nin dağılmasından sonra durumlar değişmiştir. Rus (Arcus, 2001; Fomin, 1996; Fomin, Deryabin, 2016; Graschenkova, 2014; Grashchenkova, Fomin, 2016; Khrenov, 2008; Kovalov, 2016; Margolit, 2012; Moskvina-Yashchenko, 2017; Salynsky, 2009; Troyanovsky, 2002; Zhabsky, 2009; Zorkaya, 2014 ve diğerleri) ve yabancı (Beumers, 1999; 2005; 2007; Bordwell, 1993; Brashinsky, Horton, 1994; Christie, Taylor, 1993; Condee, 2009; Gillespie, 2003; Hashamova, 2007; Horton, 1993; Hutchings, Vernitski, 2005; Johnson, Graham, 1994; Kenez, 1992; 2001; Laurent, 2000; Lawton, 1992; MacFadyen, 2003; Martin, 1993; Miller, 2006; 2009; Norris, 2012; Nowell-Smith, 1996; Rollberg, 2009; Schmulevitch, 1996; Shaw, 2013; Shlapentokh, 1993; Strada, Troper, 1997; Taylor, Spring, 1993; Van Gorp, 2011; Widdis, 2003; Youngblood, 1992; 2007; 2012 ve diğerleri) film tarihçileri, sinematografik sürecin hem ideolojik hem de sosyokültürel yönlerine odaklanarak sinematografiyi benzer bir metodolojik yaklaşımla incelemeye başlamıştır.

21'inci yüzyılın ikinci on yılının sonuna gelindiğinde, 1992-2018 yılları arasında Rus sineması üzerine, yazarların sadece trendlerin gelişiminin genel bir resmini değil, aynı zamanda beyaz perdenin özgün ustalarının yaratıcı portrelerini de verdikleri, belirli filmleri analiz ettikleri birçok çalışma vardır.

Sovyet ve Rus sinema tarihinin gelişimine büyük bir katkı, *Séance* dergisinin de bir araya gelen sinema tarihçilerinden oluşan bir ekip tarafından yapılmıştır. Modern Rus sinemasının çok ciltli bir tarihini (Arcus, 2001) ve Bilimsel ve Eğitsel İnternet Projesi "Chapaev" i hazırladılar: Ülke tarihinde sinema tarihi, sinema tarihinde ülke tarihi (Séance, 2018).

Sovyet ve Rus sinema tarihi üzerine hatırlayabildiğim birçok önemli çalışma var (Fomin, 1996; Fomin, Deryabin, 2016; Graschenkova, 2014; Grashchenkova, Fomin, 2016; Khrenov, 2008; Kovalov, 2016; Margolit, 2012; Moskvina-Yashc-

henko, 2017; Salynsky, 2009; Troyanovsky, 2002; Zhabsky, 2009; Zorkaya, 2014 ve diğerleri).

Rus "Büyük Dilsiz"ın Doğuşu (1898-1917)

Sinemayı Rusya'ya 1896 yılının başında Fransızların getirdiği bilinmektedir. Birçok Rus fotoğrafçı hızla bu yeni zanaatı öğrenmeyi başarır. Daha 1898'de belgesel çekimleri sadece yabancılar tarafından değil, Rus operatörler tarafından da yapılmaktadır. Ancak Rus filmlerinin ortaya çıkmasına daha on yıl vardır. 1908 yılında yönetmen ve girişimci Alexander Drankov, oyuncularla *Ponizovaya Volnitsa (Stepan Razin / Stenka Razin)* adındaki ilk Rus filmi yapmıştır. Bu film siyah-beyaz, kısa ve duygusaldır. 1910'larda Vladimir Gardin (*The Noble Nest (Bir Asilzade Yuvası)* (1914)), Yakov Protazanov (*Queen of Spades (Maça Kızı)* (1916), *Father Sergius (Peder Sergius)* (1918)), Eugene Bauer (*Twilight of a Woman's Soul (Bir Kadının Ruhunun Alacakaranlığı)* (1913), *Criminal Passion (Suç Tutkusu)* (1913)) ve diğer yönetmenler Rus klasik film yapımlarına, melodramlara, polisyelere ve askeri-macera aksiyonlarına yer veren oldukça rekabetçi bir sinema yarattılar. Beyazperdenin gerçek süper yıldızları olan Vera Kholodnaya, Ivan Mozzhukhin ve Vladimir Maximov da 1910'ların ikinci yarısında Rusya'da parlamıştır.

Kızıl Ekim'in Peşinde (1918-1930)

1917'deki Ekim Devrimi, birçok ünlü Rus sinemacı için Batı'ya açılan muhteşem bir sıçrama tahtası (springboard/trampolino) işlevi gördü. A. Panteleev'in yönettiği ilk komünist film *Sealing'in (Mühürleme)* (1918) gerçekten sanatsal bir değeri yoktu. Kardeş katliamının yaşandığı iç savaş dönemi, sinema endüstrisinin gelişimi için çok uygun bir zaman değildi, ancak beş yıllık devrimci dürtünün ve proletaryanın dünya diktatörlüğü hayalinin ardından, yaratıcı gençler film dilinin özgünlüğü ile o döneme damga vurmasını bilmiştir. Böylece Rus sinemasının "gümüş çağı" yerini 1920'lerin Sovyet sinema avangardına bırakır. Kremlin'in ideolojik sansürü o dönemde hala sanatsal "film metni" biçimiyle pek ilgilenmez. Bu durum, Sergei Eisenstein'in dehasının ünlü filmleri *Battleship Potemkin (Potemkin Zirhlisi)* (1925) ve *October (Ekim)* (1927) da cesurca "kurgu gezintisi" yapmasına olanak sağlamıştır. Bu filmlerin görünürdeki siyasi bağlılıkları, Batı'daki büyük popülaritelerini engellemez. Dünya sinema tarihi üzerine herhangi bir yabancı kitap açılırsa (Barna, 1973; Birkos, 1976; Leyda, 1983; Marshall, 1983; Bordwell, 1993; Christie, Taylor, 1993; Kenez, 1992; Martin, 1993; Nowell-Smith, 1996; Rollberg, 2009 ve diğerleri) Sergei Eisenstein ve ünlü çağdaşlarının sinemasına ayrılmış özel bir bölüm bulunur: Lev Kuleshov (*By Law (Kanunen)* (1926)), Vsevolod Pudovkin (*Mother (Ana)* (1926)), *The End of St. Petersburg (St. Petersburg'un Sonu)* (1927)), Alexander Dovzhenko (*Zvenigora* (1928), *The Earth (Toprak)* (1930)), Grigory Kozintsev ve Leonid Trauberg (*The Overcoat (Palto)* (1926), *The Union of the Great Cause (Büyük Dava Kulübü)*

(1927)), Dziga Vertov (*The Man with the Movie Camera (Film Kameralı Adam)* (1929)).

Bu dönemde, elbette “Kuleshov etkisi” ve “çarpıcı kurgu”nun yanında Yakov Protazanov (*The Cutter from Torzhok (Torzhok’lu Terzi)* (1925), *The Trials of Three Million (Üç Milyonluk Dava)* (1926), *St. Jorgen’s Feast (Aziz Jorgen Günü)* (1930)) ve Konstantin Eggert’in (*The Bear Wedding (Ayı Düğünü)* (1925)) oldukça ticari ve eğlenceli filmleri de vardır. Ancak metaforik *Potemkin Zirhlisi* ve *Ekim* filmleriyle Sergei Eisenstein’in önderliği şüphe götürmez.

“Toplumsal gerçekçiliğin” ses ağlarında (1931-1940)

Sesin Sovyet sinemasına girişi Nikolai Ekk’in *The Way to Life (Hayata Giden Yol)* (1931) filmiyle olmuştur. Bu girişim, neredeyse yaratıcı özgürlüğün son adalarının da tasfiyesine ve sözde “sosyalist gerçekçiliğin” zaferi ile aynı zamana denk gelmiştir. Stalinist totaliter rejim, o dönemin film üretiminin neredeyse her “birimini” kontrol etme telaşındadır. Bu nedenle, bir yurtdışı gezisinden dönen Eisenstein’in *Bezhin Meadow (Bezhin Çayırı)* (1937) filmi gösterime sokamaması şaşırtıcı değildir (film Sovyet iktidarı tarafından yok edilmiştir). 1920’lerin diğer öncüleri de (D. Vertov, L. Kuleshov, V. Pudovkin) Kremlin sansürünün demir pençesini hisseder. 1930’ların favorisi olan isimler, sadece sesin yeni ifade olanaklarında ustalaşmayı değil, aynı zamanda dünya düzenini alt üst eden Büyük Sosyalist Devrim’in ideolojik mitolojisini yaratmayı da başaran yönetmenlerdir. Vasilyev kardeşler (*Chapaev* (1934)), Mikhail Romm (*Lenin in October (Ekim’de Lenin)* (1937), *Lenin in 1918 (1918’de Lenin)* (1939)) ve Friedrich Ermler (*The Great Citizen (Büyük Vatandaş)* (1938)) kendi yeteneklerini, “sınıf mücadelesinin şiddetlenmesi” ve kitlesel baskılar döneminin katı gerekliliklerine uyarlamayı başaran sinemacılar arasına girmiştir.

Ancak Stalin’in, sinema repertuarının yalnızca “ideolojik hitlerden” oluşamayacağını anlamış olması gerekir. S. Eisenstein’in son asistanı Grigory Alexandrov (*Merry Guys (Neşeli Adamlar)* (1934), *Circus (Sirk)* (1936), *Volga-Volga* (1938)) 1930’ların resmi “komedi kralı” olur ve karısı Lubo Orlova, o dönem Sovyet sinemasının ana yıldızıdır.

Ölümcül Kırklar (1941-1949)

Savaş, Sovyet sinemasının tematik ve türsel yelpazesini önemli ölçüde değiştirir. “Öncü” kısa filmler *Battle Collections*’tan (*Savaş Koleksiyonları*) sonra, savaş hakkında, savaşın artık karikatürize edilmiş zayıf düşmanlara karşı kazanılan bir dizi kolay zafer olmadığı uzun metrajlı filmler ortaya çıkmıştır: *Rainbow (Gökkuşagi)* (1944), *She Defends the Motherland (Anavatanı Savunuyor)* (1943), *Zoya* (1944) vb. Sergei Eisenstein hayattaki son başarıyı olan *Ivan the Terrible (Korkunç Ivan)* (1944) trajedisini savaş sırasında çeker. Bu filmin ikinci bölümü Stalin tarafından yasaklanır, çünkü Nikolai Cherkasov’un ustalikle canlandığı

zalim ve deli Çar İvan'ın görüntüsünde kötücül mutlakiyetçiliğin ipuçlarını görmek o kadar da zor değildir.

On milyonlarca yurttaşın ölümü pahasına Nazizme karşı kazanılan zafer, yeni bir “kişilik kültür” salgını tetikler. Kremlin sarayı yönetmeni Mikhail Chuaureli'nin filmlerinde (*The Oath (Yemin)* (1946), *The Fall of Berlin (Berlin'in Düşüşü)* (1950)) Stalin gerçek bir tanrı gibi görünür ve bu durum Kolhoz¹ topluluğunda kitlesel tapınma coşkusuna neden olur. Bu arada, 1940'ların sonunda, “Kremlin dağcısı”² o zamanki repertuarı takip etmekte zaten zorlanmaktadır ve iyi bilinen bir ilkeye göre hareket etmeye karar verir: daha az ama daha iyi. Seçilen Rus sinemacılar yılda sadece 12 film yapacak, fakat bunlar geçiştirilebilir ortalama filmler değil, “sosyalist gerçekçiliğin” gerçek örnekleri olacaktır. Örneğin Devrim ve savaş destanları (*Unforgettable Nineteenth (Unutulmaz 19)* (1951), *Battle of Stalingrad (Stalingrad Savaşı)* (1949)) ya da bilim adamları (*Zhukovsky* (1950), *Przhevsky* (1952)), komutanlar (*Admiral Nakhimov* (1947), *Admiral Ushakov* (1953)) ve sanatçılar (*Glinka* (1946), *Belinsky* (1953)) hakkında tarihi ve biyografik filmler... Zamanın en iyi yönetmenleri (M. Romm, V. Pudovkin ve diğerleri) bu emsal temalara dâhil olmuştur. Eğlence sineması ise sert bir şekilde daraltılır ve Grigory Alexandrov (*Spring (Bahar)* (1947)) ile Ivan Pyriev'in (*Kuban Cossacks (Kuban Kazakları)* (1950)) komedileriyle temsil edilir.

Asgari Film Üretiminden “Çözölmeye” (1950-1968)

Asgari film üretim dönemi Stalin'in ölümünden kısa bir süre sonra sona erer. Kremlin'in 1950'lerin ikinci yarısındaki “çözölme”³ liberalleşmesi, film üretiminde keskin bir artışa neden olur ve ilk yönetmenlik ve oyunculuk akını oluşur. O yılların en önemli ismi şüphesiz Grigory Chukhrai'dir (*The Forty First (Kırk Birinci)* (1956), *The Ballad of a Soldier (Bir Askerin Türküsü)* (1959), *The Clear Sky (Açık Gökyüzü)* (1961)). Ancak eski kuşak sinemacılar da kırmızı halıyı terk etmekte acele etmemiştir. Yönetmen Mikhail Kalatozov ve görüntü yönetmeni Sergei Urusevsky'nin gerçek bir başyapıtı olan *The Cranes Fly (Turnalar Uçuyor)* (1957), Cannes'da Altın Palmiye'yi kazanır. Ne öncesinde ne de sonrasında hiçbir Rus filmi, Cannes'daki bu “zirveye” bir daha erişemez. Kısa bir süre sonra aynı ikili, yenilikçi bir üslupla iki ünlü film daha çeker: *Unsent Letter (Gönderilmemiş Mektup)* (1959) ve *I am Cuba (Ben Küba'yım)* (1964). İkinci nefes Michail Romm'dan gelir ve 1960'larda en iyi filmlerini yönetir: *Nine Days of One Year (Bir Yılın Dokuz Günü)* (1962) ve *Ordinary Fascism (Sıradan Faşizm)* (1965).

¹ Çevirmen Notu (Ç.N.): SSCB'de tarım sektöründe örgütlenen, “kolektif tarımla” uğraşan birliklerdir. *Kollektivnoye hozyaystvo* (kolektif tarımcılık) kelimelerinin kısaltılmış hâlidir.

² Ç.N.: Rus Şair Osip Mandelstam tarafından 1933 yılında yayınlanan hicivli bir şiir olan *Stalin Epigramı*'nda Stalin'e takılan isimdir.

³ Ç.N.: “Çözölme” terimi İlya Ehrenburg'un 1954 yılında yazdığı *Çözölme* adlı eserinden gelmektedir. Sovyetler Birliği'nin 1950'lerin sonu ve 1960'ların başındaki Nikita Kruşçev dönemi için kullanılan bir terimdir.

“Sıradan insanın” problemleri için gösteriştten uzak durma çabası, özellikle Marlen Khutsiev’in *Spring on Zarechnaya Street (Zarechnaya Caddesi’nde Bahar)* (1956) (diğer yönetmen F. Mironer’di) ve *Two Fedor (İki Fedor)* (1958) gibi mütevazı melodramlarında belirgindir. Bu filmler hiçbir engelle karşılaşmadan halka sunulur. Öte yandan, Khutsiev’in modernitenin eleştirel anlayış düzeyine ulaşma denemeleri (*I am 20 years old (20 yaşındayım)* (1965), *The July Rain (Temmuz Yağmuru)* (1967)), çözölmeyi yavaş yavaş “dondurmaya” başlayan yetkililerin sert muhalefetine neden olur. Andrei Tarkovsky’nin efsanevi filmi *Andrei Rublev* (1966) bu sansürlü soğuk dönemin en önlü kurbanıdır. 1960’ların ortalarında Kremlin, “sosyalist gerçekçiliğın” kısır çerçevesine uymayan Sovyet “ötör” filmlerine fiilen savaş ilan eder. Rublev’den (*Andrei’nin Tutkusu* olarak da bilinir) sonra rafta Andrei Konchalovsky (*The Story of Asya Klyachina (Asya Klyachina’nın Hikâyesi)* (1966)), Alexander Alov ve Vladimir Naumov (*The Negligible Anecdote (Önemsiz Anekdot)* (1966)), Andrei Smirnov (*Angel (Melek)* (1967)), Larisa Shepitko (*Motherland of Electricity (Elektriğın Anavatani)* (1967)) ve Alexander Askoldov’un da (*Commissioner (Komiser)* (1967)) filmleri vardır.

“Çözölme” perdede sadece Andrei Tarkovsky’nin “sanat” filmlerinin (*Ivan’s Childhood (Ivan’ın Çocukluğu)* (1962)), Gleb Panfilov’un (*No Wade in Fire (Ateşe Giden Yol Yok)* (1968)) ve Larisa Shepitko’nun (*Wings (Kanatlar)* (1966)) filmlerinin yayınlamasına izin vermekle kalmamış, aynı zamanda izleyicilere Leonid Gaidai’nin (*Operation Y (Y Operasyonu)* (1965), *The Caucasian Prisoner (Kafkas Mahkûmu)* (1967), *The Diamond Hand (Elmas El)* (1969)), Eldar Ryazanov’un (*Beware of the Car! (Arabaya Dikkat!)* (1966)) ve Georgy Danelia’nın (*I’m Walking Around Moscow (Moskova’da Dolaşıyorum)* (1964)) komedileriyle gerçek eğlencenin keyfini de yaşatmıştır. Ayrıca dünya edebiyatı klasiklerinin heyecan verici beyazperde versiyonlarını da... Sergei Bondarchuk’tan Oscar ödüllü *War and Peace (Savaş ve Barış)* (1965), Alexander Zarkhi’den *Anna Karenina* (1967), Grigory Kozintsev’den *Hamlet* (1964) ve Ivan Pyrev’den *The Karamazov Brothers (Karamazov Kardeşler)* (1968) bunlar arasındadır.

Çözölme, Tatiana Samoilova, Anastasia Vertinskaya, Lyudmila Savelyeva, Vyacheslav Tikhonov, Oleg Strizhenov, Alexey Batalov, Innokenty Smoktunovsky, Evgeny Urbansky, Oleg Efremov ve yeni neslin diğeri birçok önemli oyuncusu için yıldızlı bir zaman haline gelir. Üstelik Boris Andreev, Alexei Cherkasov, Mikhail Zharov, Lydia Smirnova, Nikolai Simonov ve 1930-1940’ların diğeri önlü oyuncularının hala aktif oldukları bir dönemde...

Sessiz Bir Film Girdabında (1969-1984)

Çözölme, Ağustos 1968’de, Prag köprülerini aşındıran Sovyet tanklarının zincirleri tarafından ezilerek sona erer. Kremlin’in film alanındaki tepkisi oldukça sert olur ve pek çok yaratıcı proje kökünden engellenir. Birçok olağanüstü film sansür rafındadır: Alexei German’ın savaşla ilgili güçlü filmi *Checkups on the Roads (Yollarda Kontroller)* (1971), Elem Klimov’un fantazmagorik filmi *Agony (Acı)* (1981), Kira Muratova’nın psikolojik draması *Long Farewell (Uzun Veda)*

(1971) ve Gleb Panfilov'un *Thema (Tema)* (1979) filmi... Diğer olağanüstü filmler ise düşük kopya sayısı ve dağıtım imkânı ile cezalandırılır: Andrei Tarkovskiy'den *Mirror (Ayna)* (1975) ve *Stalker* (1979), Vadim Abdrashitov'dan *Parade of Planets (Gezegen Geçidi)* (1984), Alexei German'dan *My Friend Ivan Lapshin (Arkadaşım Ivan Lapshin)* (1985). Ancak her şeye rağmen Rus sinemasının sansür tarafından cıllanmış sessiz film girdabından defalarca "A" sınıfı film çıkmıştır. Vasily Shukshin (*Stoves and Benches (Sobalar ve Tezgâhlar)* (1972), *Red Kalina (Kızıl Kalina)* (1974)), Gleb Panfilov (*The Beginning (Başlangıç)* (1970), *I Beg You Words (Size Yalvarıyorum)* (1975)), Nikita Mikhalkov (*Unfinished Piece for the Mechanical Piano (Mekanik Piyano için Bitmemiş Parça)* (1977), *Five Evenings (Beş Akşam)* (1978), *A Few Days in the Life of I.I. Oblomov (I.I. Oblomov'un Yaşamından Birkaç Gün)* (1980), *Relatives (Akrabalar)* (1981)), Vadim Abdrashitov (*Word for Protection (Koruma Sözü)* (1976), *Fox Hunting (Tilki Avı)* (1980)), Ilya Averbakh (*Alien Letters (Başkalarının Mektupları)* (1975), *Explanation of Love (Aşkın Bildirgesi)* (1977)), Roman Balayan (*Flying in Dreams and Realm (Rüyalarda ve Gerçekte Uçmak)* (1983), *Kissing (Öpüşmek)* (1983)), Rolan Bykov (*Scarecrow (Korkuluk)* (1984)), Dinara Asanova (*Guys (Erkekler)* (1983)), Sergei Soloviev (*The Rescuer (Cankurtaran)* (1980), *The Heir in a Straight Line (Doğrudan Mirasçı)* (1982)), Georgy Danelia (*Autumn Marathon (Sonbahar Maratonu)* (1979)), Petr Todorovsky (*Military Field Romance (Savaş Romantizmi)* (1983)), Andrei Konchalovsky (*Uncle Vanya (Vanya Amca)* (1970), *Siberiada* (1979))... Bu, o dönemin önemli isimlerinin ve filmlerinin sadece bir kısmı.

Bu dönem Rusya'daki sinemaların seyirci sayısı, dünyadaki en yükseklerden biriydi. On milyonlarca izleyici Leonid Gaidai'nin (*12 Chairs (12 Sandalye)* (1971), *Ivan Vasilyevich Changes His Profession (Ivan Vasilyevich Mesleğini Değiştiriyor)* (1973)), George Danelia'nın (*Afonya* (1975), *Mimino* (1977)), Eldar Ryazanov'un (*Irony of Fate (Kaderin İronisi)* (1976), *Service Romance (Servis Romantizmi)* (1977), *Station for Two (İki Kişilik İstasyon)* (1983)) komedilerini, Vladimir Motyl'in (*White Sun of the Desert (Çölün Beyaz Güneşi)* (1970)) ve Alexander Mitta'nın (*The Crew (Mürettebat)* (1980)) muhteşem aksiyon filmlerini izlemiştir. Vladimir Menshov'un melodramı *Moscow Does Not Believe in Tears (Moskova Gözyaşlarına İnanmıyor)* (1980) (Oscar ödüllü) ve Boris Durov'un aksiyon filmi *Pirates of the 20th Century (20. Yüzyılın Korsanları)* (1980) o yılların gişe rekorları kıran filmleri oldu. Vladislav Dvorzhetsky (1937-1978), Vladimir Vyotsky (1938-1980), Oleg Dahl (1941-1981), Anatoly Solonitsyn (1934-1982), Yuri Bogatyrev (1947-1989), Anatoly Papanov (1922-1987), Andrey Mironov (1941-1987), Evgeny Leonov (1926-1994), Alexander Kaidanovsky (1946-1995), Nikolay Eremenko (1949-2001) dönemin yıldızlarıydı.

Bu dönemde yaşanan iniş çıkışların aksine, "çözülme" komedisi *Carnival Nigh't* (Karnaval Gecesi) (1956) seyircinin favorisi olan Lyudmila Gurchenko (1935-2011), yeniden oyunculuk Olimpos'una yükselir (A. German'dan *Twenty Days Without War (Savaşsız Yirmi Gün)* (1977), N. Mikhalkov'dan *Five Evenings (Beş Akşam)* (1978)). Margarita Terekhova (*Mirror (Ayna)* (1975)), Nonna Mordukova (*Relatives (Akrabalar)* (1981)), Elena Solovey (*Slave of Love (Aşkın Kö-*

lesi) (1976)), Inna Churikova (*The Beginning (Başlangıç)*) (1970), *Vassa* (1983)) diğer kadın yıldızlardır.

Perestroykanın⁴ Ortasında... (1985-1991)

Komünist rejimi yeniden liberalleştirme girişimi, başlarda oldukça çekingendir ve sansürün kademeli olarak gevşetilmesine yol açar. Yönetmen Elem Klimov'a (1933-2003) itibarı iade edilir ve 1985 yılında *Go and See (Gel ve Gör)* filmiyle Moskova Film Festivali'nin kazananı olur. Belki de Rus sineması ne öncesinde ne de sonrasında, İkinci Dünya Savaşı'nın görselleştirilmesinde bu kadar acımasız bir doğallık görmemiştir. Klimov çok geçmeden o zamanki Sovyet Sinemacılar Birliği'ndeki değişikliklere öncülük eder, fakat ne yazık ki buradakiler film yapımına geri dönmez.

Perestroykanın devrimci zirvesinde, 1960'ların ve 1970'lerin resmi sinemasının önemli isimleri haksız bir şekilde dönemin gemisinden atılır (örneğin Sergei Bondarchuk da bunlar arasındadır). Sonunda bazı "raf" filmleri serbest bırakılır ve ardından sinema için yasaklı konular ve türler listesinin kaldırılması gelir. Vasily Pichul'un (1961-2015) *Little Vera* (Küçük Vera) (1988) filmi, açıkça cinsellik sahnesi olan ilk Rus filmi olur. Ancak ne bu film ne de Petr Todorovskiy'nin skandal yaratan *Intergirl* (1989) filmi, azalan seyirci sayısını etkileyemez. Video dağıtımı, yeniden canlanan televizyonun rekabeti, Amerikan filmlerinin yoğun ithalatı ve perestroykanın kasvetli filmleri görevlerini yapar ve Rus sineması en sadık izleyicilerini bile kaybetmeye başlar.

Perestroyka Batı'da bütün Rus filmleri için geçici bir moda yaratır ve Rus filmleri büyük ve küçük ölçekli uluslararası festivallerin istenen konukları haline gelir. Aynı zamanda, ödüller genellikle ilk filmlerini çeken yönetmenlere gider. Vitaly Kanevsky (*Freeze, Die, Rise Again (Don, Öl, Tekrar Diril)*) (1989)), Alexander Khvan (*Dominus* (1990)), Valery Todorovsky (*Katafalk* (1990), *Love (Aşk)* (1991)) ve Pavel Lungin (*Taxi Blues* (1990)) aralarında en göze çarpanlardır. En prestijli uluslararası ödüller (Berlin, Cannes, Venedik) Kira Muratova (*Astenic Syndrome* (1989)), Gleb Panfilov (*Theme (Tema)* (1979), *Mother (Ana)* (1990)), Pavel Lungin (*Taxi Blues* (1990)), Victor Aristov (*Satan (Şeytan)* (1991)) ve Nikita Mikhalkov'un (*Urga* (1991)) eserlerine verilmiştir.

1990'ların başında Rus sinemasının ticari sonuçları oldukça farklı görünmekteydi. Leonid Gaidai'nin (1923-1993) son filmlerinden biri olan *Private Detective, or Operation Cooperation* (Özel Dedektif ya da İş Birliği *Operasyonu*) (1990) ilgi çekmez ve önceki hitlerinin dörtte biri kadar bile seyirci toplayamaz. Yuri Mamin (*Buckenbard (Favoriler)* (1990)), Sebastian Alarcon (*Spanish Actress*

⁴ Ç.N.: Perestroyka, Rusçada "Yeniden Yapılanma" anlamına gelir ve 1980'lerden başlayarak Sovyetler Birliği'nde uygulanan ekonomik ve siyasi sistemi dönüştürmeye yönelik reform hareketlerini ifade eder. Bu kavram ilk kez 1979'da o dönemin devlet başkanı Leonid Brejnev tarafından ortaya atılmış, daha sonrasında ise devlet başkanlığını üstlenen Mihail Gorbaçov tarafından desteklenmiş ve ilerletilmiştir.

for the Russian Minister (Rus Bakan için İspanyol Aktris) (1990)), Valery Rubinchik (Comedy of Lisistrat (Lisistrat Komedisi) (1989)), Konstantin Voinov (Hat (Şapka) (1990)) komedileri ise daha da mütevazı bir başarı elde etmiştir. *Senit Zon* (1990) isimli komediye gelince, sadece adının uygunsuz olması ve skandala yol açması üzerine basında çıkan haberlerle hatırlanmaktadır. Ne sanatsal ne de ticari açıdan kendini hiçbir şekilde gösteremez.

“Vasat” Rus tür sinemasının amatörlüğü, gangster dramalarını (*The Dinosaurs of the 20th Century (20. Yüzyılın Dinozorları)* (1990)) çok sıkıcı gösterilere dönüştürmüştür. Polisiye (*The Mystery of End House (Son Evin Gizemi)* (1989)), müzikal (*Coachman and the King (Arabacı ve Kral)* (1989)), melodram (*I Want to Love You (Seni Sevmek İstiyorum), A Trip to Wiesbaden (Wiesbaden’e Bir Yolculuk)* (1989), *Hole (Delik)*), korku (*The Family of Ghouls (Gulyabani Ailesi)* (1990)) ve aksiyon (*Fan* (1989)) da aynı şekilde... Geniş izleyici kitlesinin Amerikan aksiyon filmlerini (çoğunlukla video versiyonunda) izlemeyi tercih etmesi bu açıdan bakılırsa mantıklı görülebilir.

1991, bilindiği gibi, Sovyetler Birliği’nin son yılı ve Ağustos darbesi⁵ olarak adlandırılan dönemdir. “Gizli” enflasyon ve mağaza tezgâhlarındaki devasa boşluk (Moskova’dakiler de dâhil olmak üzere) doruk noktasına ulaşmıştır. Devlet, 1991’deki 213 Sovyet filminin önemli bir bölümünü finanse etmeye devam eder, ancak bunlardan sadece birkaçı yabancı ticari ürünlerle dolu sinemaların perdelerine ulaşabilmiştir. VCR (*video cassette recorder*) satın alma fırsatından yoksun izleyiciler nedeniyle video salonları, yağmurdan sonra çıkan mantarlar gibi, ülke çapında büyümeye devam etmiştir. Bu izleyiciler *Terminator* (1984) ve *Emmanuelle* (1974) gibi filmlerin korsan kopyalarını monitörlerin ekranlarında izleyerek keyfini çıkarır. Sansür artık yürürlükte değildir ve pornografik filmler içeren videokasetler artık herhangi bir büfenin raflarında durmaktadır.

1991’de sanatsal başarılar ve festival başarıları listesi 1980’lerin ikinci yarısına kıyasla daha mütevazı görünmektedir. Ağır ilerleyen, sönük *Armavir*, Abdrashitov-Mindadze ikilisinin ulaştıkları yaratıcı zirvelerine atfedilen bir iş değildir. Eldar Ryazanov (ancak yılın en popüler filmlerinden biri olan *Promised Heavens’i (Vaat Edilmiş Cennet)* çekti) ve Sergey Soloviev (*House Under the Starry Sky (Yıldızlı Gökyüzünün Altındaki Ev)*) en iyi filmlerini ortaya koyamadılar. O yıl daha az ilgi çekici ilk film vardı. Oleg Kovalov’un A. Razumny’nin çoktan unutulmuş casus filmi *The Case of the Ephemeral Kochetkov’un (Kochetkov Davası)* (1955) etrafında ördüğü *Scorpion’s Gardens (Akrebın Bahçeleri)* isimli filmi, nostaljik bir görselle sunulmuştur ve çok uzun olmayan bu listedeki en orijinal film gibi görünmektedir. Nikolai Dostal’ın büyüleyici retro komedisi *Clouds and Paradise (Bulutlar ve Cennet)*, Arkady Tigai’nin neşeli parodisi *Loch: the Winner of the Water (Loch: Suyun Galibi)* ve Nikita Tiagunov’un post-Afghan sendromu

⁵ Ç.N.: 1991’de gerçekleşen Sovyetler Birliği darbe girişimi, Ağustos Darbesi olarak adlandırılır ve 19 Ağustos’tan 21 Ağustos’a kadar sürer. Bu olay, Komünist Parti’nin sol kanadına mensup kişilerden oluşan bir grubun, ülkenin kontrolünü Mihail Gorbaçov’dan almayı amaçladıkları bir girişimdir.

hakkında dramatik bir hikâye olan *The Leg* (Bacak) filmleri olmasına rağmen...

Uzun yıllar Rus sinemasının "ikinci liginde" yer alan Leonid Maryagin'in (1937-2003) politik draması *Enemy of the People: Bukharin* (*Halk Düşmanı: Bukharin*), film uzmanları için beklenmedik bir film oldu. Perestroyka döneminde yapılan işlerin çoğunun aksine, bugün modası hala geçmemiştir.

O yıl, Cannes, Venedik ve Berlin'deki seçicilerin Rus "perestroyka"sına olan ilgisi henüz azalmamış, ancak Rus filmleri ikincil uluslararası festivallerden giderek daha fazla ödül almaya başlamıştır.

Önemli bir nakdi kâr yoktur, ne Stalinist kamplarla ilgili açıklayıcı ve aydınlatıcı filmlerde (*And in Russia, again, the Days of Penitence...* (*Ve Rusya'da Yine Tövbe Günleri...*)), ne Afgan savaşı ve sonuçları (Afghani (*Afgan*), *Beast* (*Canavar*)) ve terörizm (*Mad Bus* (*Çılgın Otobüs*)) hakkındaki filmlerde, ne sözde erotik komedilerde (*Bolotnaya Street, or Means against Sex* (*Bolotnaya Sokağı ya da Sekse Karşı Çare*)), ne fahişeler hakkındaki melodramlarda (*The Highest Class* (*En Yüksek Sınıf*)), ne suç ve yerel "siyah"larda (*Dirty* (*Kirli*), *Beyond the Last Line* (*Son Çizginin Ötesinde*), *Deadline, Nelly, Pimp Hunt* (*Pezevenk Avı*), *Russian Roulette* (*Rus Ruleti*), *Vultures on the Roads* (*Yoldaki Akbabalar*)), ne fantezilerde (*Temptation of B.* (*B.'nin Baştan Çıkarılması*), *Scorpion's Poison* (*Akrebın Zehri*)), ne de "korku"da (*Drinking Blood* (*Kan İçmek*))... Bu sözde "genel izleyici filmleri"nin büyük çoğunluğu, Rus "B" sınıfı sinemasının aynı kaçınılmaz hastalığı ile ayırt edilebilmektedir: amatörlük (ve tabii ki yapımın teknik yoksulluğu).

Özel Film Sektörü Geri Dönüyor (1992-2019)

1992. Yeni Rus hükümetinin ekonomi reformları, toplam ürün ve mal açığının ilk kez devam etmesiyle birlikte, rublenin keskin bir değer kaybıyla sonuçlanmıştır. Bu yıl, önemli sayıda Rus vatandaşı sadece ithal malların alım satımından milyonlarca dolar kazanır ve bunların bir kısmı prestij, dostluk ve en önemlisi de kara parayı "aklama" amacıyla film işine yatırılır.

Teorik olarak, 1992 yılında hatırı sayılır sayıda yeni Rus filmi gösterime girebilmiştir: 172 film. Aslan payı özel şirketlerden, bankalardan, anonim şirketlerden ve diğer kuruluşlardan gelen paralarla yapılır, ancak pratikte, bazı yeni Rus film tüccarlarının umutlarının aksine, Amerikan filmleri sinema salonlarına hâkim olmuştur.

Gerçek anlamda ikinci kez bir yönetmenin doğuşunu yaşayan Kira Muratova'nın (1934-2018) 1990'lı yıllarda çektiği her film, bir ulusal kültür olayına dönüşmüştür. Muratova, sansür ve zulüm yıllarında gerçekleştirmediği projelerini tekrar tekrar hayata geçirir. Ivan Dykhovichny'nin (1947-2009) yönettiği, büyüleyici "Stalin İmparatorluğu" görsellerinin birçok festivalin seçicilerini korkuttuğu *Moscow Parade* (*Moskova Geçidi*) (*Prorva*) filmi, "harika tarz"daki kaligrafisiyle parlarmıştır.

Marlen Khutsiev (*Infinity* (*Sonsuzluk*)) ve Igor Talankin (*The Devils* (*Şeytan*))

lar)) gibi Rus sinemasının eski ustalarının filmleri, ne yazık ki daha gala gösterimlerinde bile sözde anlamlı ve dayanılmaz derecede sıkıcı arkaik filmler olarak görünmüştür. Khutsiev'in *Infinity*'si belki de yılın en uzun süredir beklenen ve hayal kırıklığı yaratan prömiyeridir. Berlin Film Festivali'nde kazandığı ödül ise muhtemelen eski ustanın geçmişteki (ve hiç kuşkusuz!) başarılarına bir övgü olarak kabul edilebilir.

1992 yılı, çok güçlü birkaç tür filmini ortaya çıkarsa da ne yazık ki gişelerin kaderi neredeyse hiç etkilenmez. Macera dolu komediler *Meet Me in Tahiti* (*Benimle Tahiti'de Buluş*), *Genius* (*Dâh*), "Hitchcockvari" gerilim filmi *Thirst for Passion* (*Tutkuya Susamışlık*), iğneleyici hiciv *Comedy of Strict Regime* (*Katı Rejimin Komedis*) farklı bir sosyo-kültürel durumda muhtemelen yaratıcılarını çok zengin edecek filmlerdi.

Yine de bu filmler istisnadır. 1992'nin en az yüz filmi hem sanatsal hem de türsel açıdan hayal kırıklığı derecesinde kötü görünmektedir. Kuşkusuz, bu "otör"lerin çoğu meslekten olmayan kişilerdi ve ilk filmleri için nasıl para bulduklarını Tanrı bilir. Bununla birlikte, sansür eksikliği, görünüşe göre eski profesyonel "yaratılarına" veda etmeye karar veren birçok ünlü sinemacının işlerine yansımamıştır. Örneğin Sergei Nikonenko neden *Brunette for 30 Kopecks* (*30 Kopek'e Esmer*) adlı bayağı filmini çekme ihtiyacı duyar (1990'lardaki yönetmenlik çalışmalarının çoğu gibi). Ne seks ne şiddet ne de "karanlık"la "teşhir etme" Rus film piyasası aktörlerinin en azından asgari bir seyirci başarısı elde etmelerine yardımcı olmamıştır.

1993. Yeni ekonomik ve siyasi çalkantıların yaşandığı bir yıldır (Ekim ayında Moskova'daki Rus TV binasının ve Parlamento binasının basılması). Temmuz 1993'te düzenlenen Moskova Uluslararası Film Festivali, muhtemelen tarihinde ilk kez seyirci sıkıntısı yaşar. "Ekstra bilet" için can atan insan kalabalıkları geçmişte kalmış gibi görünmektedir.

Sovyet döneminde yasaklanan "en güzel" Batı filmlerini yeterince seyreden genel izleyici, festivalin Kodak renklerinin muhteşem renk sunumuna ya da sinemacıların patırtılı isimlerine aldanmadan filmleri TV ve videoda (video salonları yerine evlerinde) izlemeyi tercih etmiştir.

Belki de uzun yıllardan sonra ilk kez Rus sineması uluslararası film festivallerinde çok mütevazı bir etki bırakır. Sergey Ovcharov'un *Barabaniada*'sı ve Vladimir Khotinenko'nun *Makarov*'u Rus eleştirmenler tarafından sıcak karşılanırsa da yurtdışında çok daha soğuk tepkiler almıştır.

Rus filmlerinin üretimi tekrar azalır (152 uzun metrajlı film). Örneğin 1993'te daha az sayıda dikkate değer ilk film vardır (Sergei Ursulyak birkaç istisnadan biridir). "Eski kafalılar" sadece üç isim tarafından temsil edilir: Petr Todorovsky (*Anchor, More Anchor!* (*Bir Daha, Bir Kez Daha!*)), Georgy Danelia (*Nasty*) ve Eldar Ryazanov (*Foretelling* (*Tahmin*)). İyi ticari sinema da neredeyse yok olur. Dmitry Astrakhan'ın melodramı *You Are My Only One* (*Sen Benim Tek Aşkımın*) ve Yuri Mamin'in komedisi *A Window to Paris*'in (*Paris'e Açılan*

Pencere) yanı sıra muhtemelen sadece Alexander Mitta'nın *Lost in Siberia* (*Sibirya'da Kayıp*) filminin altı çizilebilir.

1994. Ruslar dükkânların dolu tezgâhlarına alışmaya başladılar. Giderek daha fazla aile, video ekipmanı sahibi olmuştur. Siyasi açıdan nispeten sakin geçen yılın sonu, resmi propagandanın uzun süre küçük bir çatışma olarak göstermeye çalıştığı Çeçen savaşının başlamasıyla gölgelenir.

Nikita Mikhalkov için kuşkusuz faydalı bir yıldır. "Oscar", Cannes ve diğer festivallerin ödülleri, kötü niyetli kişiler ne kadar öfkeli olursa olsun, sadece başarılı olmaz. Aynı zamanda, Nikita Mikhalkov'un draması *Burnt by the Sun* (*Güneş Yanığı*), sadece sinema yılının değil, on yılların da ciddi anlamda bir sanatsal başarısı olmuştur. Bu başarının arka planına karşın, eski kuşaktan diğer yönetmenlerin çalışmaları çok daha az avantajlı görünüyordu. Ne Andrei Konchalovsky'nin perestroyka sonrası komedisi *Riaba Chicken* (*Ryaba Tavuğum*), ne Ivan Dykhovichny'nin şık ama sönük *Music for December* (*Aralık Müziği*) filmi, ne de Kira Muratova'nın zarif *Hobbies*'i (*Hobiler*) yılın ses getiren işleri haline gelmiştir.

Yönetmen sayısının katlanarak arttığı 1990'ların başındaki altın zamanlar artık geride kalmıştır. İş adamları kârlı olmayan film üretimine giderek daha az yatırım yapmaktadır ve devletin sinemaya verdiği destek de giderek azalmaktadır. Sonuç olarak toplam film sayısı yarı yarıya azalarak 68'e kadar düşer. Ancak, iyi bilinen "daha az ama daha iyi" ilkesi her zaman işe yaramaz. 1994'te bir önceki yıla göre daha fazla başarılı ticari film yoktur. *The Road to Paradise* (*Cennete Giden Yol*) ve... Neyle devam edeceğimi bile bilmiyorum.

Başarılı çıkış yapanların listesi de 1994 yılında önceki yıllara kıyasla alışılmadık derecede kısadır. Eski görüntü yönetmeni Denis Yevstigneyev, "yeni Rus" filmi *Limita*'nın (*Sınır*) yönetmeni olarak ilk çıkışını gururla yapar. "Genç" rakipleri arasında aslında sadece *Moscow Evenings* (*Moskova Akşamları*) ile Valery Todorovsky ve *Sickle and Hammer* (*Orak ve Çekiç*) ile Sergei Livnev vardır.

1995. Çeçen savaşının anlamsız (*sensesless*) bir şekilde devam ettiği ve Rus ekonomisinin göreceli olarak istikrara kavuştuğu yıl. Rusların mülkiyet sınıflandırması, on binlerce kişinin zenginliği ile on milyonlarca kişinin yoksulluğu arasındaki bariz uçurumla belirginleşmiştir.

Rus filmlerinin sayısı 46'ya düşmüştür. Kâr getirmeyen filmlere yatırım yapmak gibi garip bir hobisi olan özel yapımcıların sayısındaki azalma göz önüne alındığında, filmlerin önemli bir kısmı yine tamamen ya da kısmen devlet tarafından finanse edilmektedir. Alışılmadık bir aradan sonra Abdrashitov-Minda-dze ikilisi, dram komedi *Piece for the Passenger* (*Bir Yolcu Oyunu*) (Berlin Film Festivali'nde ödül) ile Rus film meraklılarını sevindirir. Savva Kulish (*Iron Curtain* (*Demir Perde*)) ve Petr Todorovsky (*What a Wonderful Game* (*Ne Harika Bir Oyun*)) savaş sonrası gençliğin yaşamını konu alan retrodramalar sergiler. Basın, onların çalışmalarını oldukça ihtiyatlı bir şekilde kabul etmiştir. Vladimir Khotinenko'nun dram komedisi *The Muslim* (*Müslüman*) büyük tartışmalara ne-

den olur. Bunun yanında, Rus gazetecilerin alkış tufanı altında birkaç monoton komedi tekniği olan *Features of the National Hunt (Ulusal Avın Özellikleri)* (Kinotavr Film Festivali'nin ana ödülünü aldı) prömiyer yapar. Bu gürültü koparan galaların arka planında, Georgy Danelia'nın ironik ve psikolojik açıdan incelikli filmi *Eagle and Tails (Kartal ve Kuyrukları)* geri plana atılmıştır (bu arada, ustanın bir önceki çalışması olan hüzünlü komedi masalı *Nasty'da* da aynı şey olmuştur).

1990'lara üç ya da daha fazla film sığdırmayı başaran az sayıdaki (Muratova, Mikhalkov ve Ryazanov ile birlikte) yönetmenden biri olan Danelia'nın, toplumsal ve eleştirel duruma uyum sağlama konusundaki inatçı isteksizliği nedeniyle modanın dışında kaldığını söyleyebiliriz.

1995, aynı zamanda efsanevi *Flights in Dream and Reality'nin (Düş ve Gerçek'teki Uçuşlar)* yaratıcısı Roman Balayan'ın geri dönüş yılıdır. Ne yazık ki, Turgenyev'in *First Love (İlk Aşk)* adlı eserinden yaptığı film uyarlaması, beklentilerin aksine, yılın en büyük başarısızlığı olarak adlandırılabilir.

1995'te sinema filmlerinde kayda değer bir yeni çıkış pek olmamıştır. Alexei Uchitel ve Oleg Kovalov'dan başka isim verecek kimse yok gibi görünüyor. 1980'lerin sonu ve 1990'ların başındaki çıkış yapan umut dolu isimler -Igor Alimpiev, Lidia Bobrova, Sergei Debizhev, Valery Ogorodnikov, Sergei Popov, Svetlana Proskurina, Sergei Snezhkin, Oleg Teptsov, Arkady Tigai- neredeyse beş yıl boyunca "film oyunundan" çıkmıştır. Belki de herkesin bir sonraki film prodüksiyonu için para bulmak zorunda olduğu piyasanın acımasız kurallarına adapte olamadılar.

1990'ların ortalarında eğlence sineması, *Hunting...in (Avlanma)* yanı sıra melodram *American Daughter (Amerikalı Kızı)*, aksiyon *The Crusader (Haçlı)* ve o zamanın standartlarına göre oldukça iyi bir seyirci başarısına sahip olan -en azından videoda- *Moscow Holidays (Moskova Tatilleri)* ve *Shirley-Myrlee* komedileriyle devam eder. *Shirley-Myrlee* filminin yazarı Vladimir Menshov, gişenin gözdesi olduğu eski zamanlardaki itibarını yeniden kazanmayı ummaktadır. Ne var ki eskiden sinemaya gitme alışkanlığı olan seyirci, Menshov'un yeni filmini video ve televizyonda beklemeyi tercih etmiştir (Yevgeny Matveev'in *Love in Russian (Rusça Aşk)* adlı zorlama melodramıyla birlikte).

1995 yılında, gerçek çok kanallı Dolby sese sahip olan ilk Rus sineması "Kodak-Kinomir", Moskova'da ortaya çıkmıştır (XXI. yüzyılın başında başkentte bunlardan yaklaşık elli tane olacak ve yeni ekipmana sahip salonlar tüm büyük ve orta ölçekli Rus şehirlerinde görünecektir).

1996. Kremlin'in üst kademelerinde sayısız siyasi skandalın yaşandığı ve başkanlık için kıyasıya bir seçim mücadelesinin verildiği yıl. Sözde birinci Çeçen savaşının utanç verici şekilde sona erdiği yıl. Rus sineması nihayet Sergei Bodrov'un *Caucasian Prisoner (Kafkas Esiri)* filmiyle buna yanıt vermiştir. 1990'larda Rusya'da çekilen film sayısının en düşük olduğu dönemde, Sergei Bodrov'un savaş draması tartışmasız bir lider gibi görünmektedir ve bu durum basın ve

festival jürisi tarafından hemen fark edilmiştir. Filmin video dağıtımı da çok iyidir.

Eski kafalılar Gennady Poloka (1930-2014), Eldar Ryazanov (1927-2015) ve Vladimir Motyl (1927-2010) 1996'da filmler yaptılar. Ancak Motyl'in melodramı *Horses Carry Me (Atlar Beni Taşır)*, ne yazık ki, *White Sun of the Desert'in (Çölün Beyaz Güneşi)* gücüne ve profesyonel seviyesine hiç benzemiyordu.

Rus filmlerinin sayısı 1996'da üç düzineye kadar gerilemiştir. Bu yıl, aslına bakılırsa "düşük film sayısı dönemi"nin bir yeniden çevrimi olmuştur.

1997. Mindadze-Abdrashitov ikilisinin *Dancer's Time (Dansçının Zamanı)*, Pavel Chukhrai'nin melodramı *The Thief (Hırsız)*, K. Muratova'nın kara komedisi *Three Stories (Üç Hikâye)* ve A. Sokurov'un draması *Mother and Son'un (Anne ve Oğul)* güçlü hikayeleri sayesinde genel resim oldukça iyi görünür. 1997 yazında düzenlenen Moskova Film Festivali'nde ana ödüllerden birini *Anne ve Oğul* alır. Yılın en popüler (diğerlerine göre) filmi, Alexei Balabanov'un karakteristik ahlaki görecelliğiyle bir suç draması olan *Brother (Kardeş)* olmuştur. Valery Todorovsky, Dina Korzun ve Chulpan Khamatova'nın muhteşem oyunculuklarıyla yer aldığı mükemmel *Land of the Deaf (Sağırlar Ülkesi)* filmini Avrupalı bir şekilde seyircinin kalbine taşımıştır.

Ancak, genel olarak, "düşük film sayısı dönemi" devam eder (yıllık Rus filmi sayısı 32'dir). Bununla birlikte, Rus sinemacılar ne çekerlerse çeksinler ve festivallerde ne ödül alırlarsa alsınlar, genç izleyiciler otörlerin filmlerini değil, çoğunlukla Amerikan olmak üzere kitle kültürünün eğlence filmlerini izlemeye devam ettiler.

1998. Bir sonraki mali kriz yılı (Ağustos 1998). 1998 yazından bu yana birçok Rus filmi dondurulmuştur, fakat yine de 35 tanesi beyazperdeye ulaşır. Eski kuşak, aslında, "uluslararası klasmanda" sadece iki film sunabildi: Karen Shakhnazarov'un *Day of the Full Moon (Dolunay Günü)* ve Alexei German'ın *Krustalev, the Car! (Krustalev, Araba!)* filmleri. Ne yazık ki, A. German'ın harika filmi Cannes Film Festivali'nde anlaşılamamıştır. Alexei Balabanov, *About Freaks and People (Ucubeler ve İnsanlar Hakkında)* ile yerli film ödüllerinin galibi olur. Bu film çok kaypak bir ahlaki anlayışa sahipti ve Sovyet döneminde olsa muhtemelen patolojik ve sapkın olmakla suçlanırdı. Eski film eleştirmeni Nikolai Lebedev iyi bir "Hitchcock" gerilimi olan *Snake Spring (Yılan Baharı)* ile çıkış yapar. Ve eski başarılı senarist Peter Lucik (1960-2000) yönetmenliğe *Suburb (Banliyö)* adlı kasvetli anti-ütopya ile başlamıştır (ne yazık ki bu çalışma onun parlak ama kısa yaratıcı hayatındaki son çalışması olur).

1999. Başkan Boris Yeltsin'in gönüllü istifası, bir sonraki parlamento seçimleri ve Çeçenistan'da büyük çaplı savaşın yeniden başladığı yıl. Ayrıca, Moskova Film Festivali'ni yeniden canlandırma girişiminin yılı. Nikita Mikhalkov'un romantik melodramı *The Barber of Siberia (Sibirya Berberi)*, Vladimir Khotinenko (*Strastnoy Boulevard (Strastnoy Bulvarı)*) ve Vasily Pichul (*Sky in Diamonds (Elmaslı Gökyüzü)*) gibi ünlü ustaların küçük düşürücü başarısızlıklarının yılı. Bası-

nın favorileri arasında *Blockpost (Kontrol Noktası)* ve *Barack (Kışla)* gibi ortalama işler vardır. Cannes Film Festivali'nde senaryo ödülü, Alexander Sokurov'un Hitler'in "huzurlu yaşamını" anlatan meditatif draması *Moloch*'a gitmiştir.

1999'da Rus filmlerinin toplam sayısı önceki iki yılın seviyesini biraz aşmıştır (41 uzun metrajlı film).

2000. Bu yıl, Gleb Panfilov'un *The Romanovs: The Crowned Family (Romanovlar: Hükümdar Ailesi)* filmi ve Alexander Proshkin'in büyük ölçekli filmi *Russian Rebellion (Rus İsyanı)* (Alexander Pushkin'in *Captain's Daughter (Yüzbaşının Kızı)* kitabının uyarlaması) yönetmenlerin sıkı çalışmaları sonucunda iz bırakmıştır. Her iki eser de otörlerin profesyonelliğini ortaya koymuştur, ancak ne yazık ki halk arasında, örneğin Polonya'daki *Pan Tadeusz* kadar popüler olamamıştır. Aşışlagelmiş tabiriyle "genç" Alexei Uchitel, retro sevdalılarına tanınmış Rus yazar Ivan Bunin hakkında bir aşk melodramı sunar: *His Wife's Diary (Karısının Günlüğü)*. Balabanov'un *Brother-2 (Kardeş-2)* filmi yılın en popüler Rus hiti olur. Ayrıca, film sezonunun sonunda, uzun süredir film çekmeyen Sergei Soloviev hayranlarını sevindirir. "Kinotavr"ın büyük ödülünü kazanan *Tender Age (Genç Yaş)* filmi, "eski güzel Solovyov" zamanlarının şiirsel tarzının örnekleri olarak sayılabilecek *One Hundred Days After Childhood (Çocukluktan Sonra Yüz Gün)*, *Black Rose... (Siyah Gül...)* ve *House Under the Starry Sky (Yıldızlı Gökyüzünün Altındaki Ev)* filmlerinin bir tür kokteyli olmuştur. O yıl ne Berlin ne de Venedik Film Festivali'nde Rus sinemasının parıltısı yoktur. Bunun istisnası Pavel Lungin'in Cannes'da elenen *Wedding (Düğün)* filmidir.

2001. 53 uzun metrajlı filmin çekimleri tamamlanmıştır. İki ünlü oyuncu, Oleg Yankovsky (1944-2009) ve Alexander Abdulov (1953-2008), ilk yönetmenlik denemelerini yaptılar. Bununla birlikte, Noel komedisi *Come See Me (Gel Beni Gör)* (O. Yankovsky ve M. Agranovich tarafından yönetildi), Mark Zakharov'un filmlerini itina ile taklit eden A. Abdulov'un *Bremen Musicians and Co (Bremen Mızıkacıları ve Co)* filminden çok daha sıcak bir film. Nihayet, Vladimir Bogomolov'un askeri casus romanı *The Moment of Truth'un (Gerçeğin Anı)* (Rusya-Belarus ortak yapımı, Mikhail Ptashuk imzalı *In August of the 44th (1944'ün Ağustos'unda)*) uzun zamandır beklenen beyazperde versiyonunun galası yapılmıştır. Ayrıca, Almanya'dan dönen Alexander Mitta, *Border: Taiga Romance (Sınır: Taiga Romani)* adlı TV dizisiyle eğlence türündeki ustalığını teyit etmiştir.

Cannes Film Festivali'nde, Alexander Sokurov'un geçtiğimiz on yılların "Cinema Leniniana"⁶sına bir not olan *Taurus (Boğa)* filminin prömiyeri pek başarılı olmadı. "Kardeşler" in ve "polisler" in sürekli kullanıldığı temaların arasında, yılın en dikkat çekici ilk filmi Sergei Bodrov-Jr'ın (1971-2002) *Sisters'ı (Kız Kardeşler)* olmuştur. Ayrıca, üretken yazarlar/oyuncular Ivan Okhlobystin ve Renata Litvinova da bu yıl popüler olur.

⁶ Ç.N.: Leniniana, Lenin'in (1870-1924) hayatını, hikayesini veya onunla bağlantılı kişileri, yerleri vb. anlatan sinema örnekleri olarak Türkçeye çevrilebilir.

2002. 61 film yapılmıştır. F. Yankovsky'nin ilk filmi (*On the Move (Hareket Halinde)*) başarılı olur. Valery Todorovskiy (*Lover (Aşık)*) ve Alexander Rogozhkin (*Cuckoo (Guguk)*) gibi orta kuşak yönetmenler tarafından dikkate değer eserler sunulur. N. Lebedev'in *Star (Yıldız)* ve A. Balabanov'un *War (Savaş)* adlı askeri dramaları toplumda ve Rusya düzeyindeki festivallerde geniş yankı uyandırmıştır. Eski kuşak ustalar arasında A. Konchalovsky de kendini gösterir ve *House of Fools (Aptallar Ev)* filmi Venedik Film Festivali'nin ödülünü hak ederek almıştır.

2003. 1998'deki krizden sonra toparlanan film üretimi yavaş yavaş artmaya başlar (75 uzun metrajlı film). Yönetmen Andrey Zvyagintsev'in ilk filmi -varoluşsal bir hikâye olan *Return (Dönüş)*- Venedik Film Festivali'nde zafere ulaşır (iki Altın Aslan) ve Avrupa ve Amerika'ya önemli bir giriş yapar. B. Khlebnikov ve A. Popogrebsky'nin ilk filmi (*Koktebel*) o kadar parlak olmasa da ilginç bir çalışmadır. Alexander Sokurov eşsiz projesi alegorik *Russian Ark 1 (Rus Sandığı)* bu yıl ortaya koyar. Alexei Uchitel de doğaçlama bir iş olan *Walk (Gezinti)* filmi ni bu yıl sunmuştur.

Abdrashitov-Mindadze ikilisi tarafından temsil edilen eski nesil, kasvetli hikâye *Magnetic Storms (Manyetik Fırtınalar)* ile dikkat çekmektedir. P. Buslov'un suç draması *Bumer (Serseri)*, karakterlerin psikolojik ilişkilerini daha gerçekçi bir şekilde tasvir eder ve genç izleyici arasında başarılı olur (büyük ekranda değil, video ve DVD'de). Bulgakov'un en iyi ekran uyarlaması olan *Dog's Heart (Köpek Kalbi)* filminin yönetmeni V. Bortko, Dostoyevski'nin *The Idiot (Budala)* romanını da televizyon için başarılı bir şekilde uyarlamıştır.

2004. Bu yıl beyazperde için çekilen 83 film arasında en tatmin edici olanlar "orta kuşak" yönetmenlerin çalışmalarıdır: V. Todorovsky (*My Half-Brother Frankenstein (Üvey Kardeşim Frankenstein)*), P. Chukhrai (*The Driver for Vera (Vera'nın Şoförü)*), D. Meskhiev (*Ours (Bizimki)*) ve V. Khotinenko'nun (*72 Meters (72 Metre)*) dramaları.

T. Bikmambetov, Rus Birinci Kanalı'nın (*Channel One Russia*) güçlü desteğiyle, genel izleyici kitlesinin gençlerden oluştuğu Rus sinemalarında popüler olan fantastik gişe filmi *Night Watch'u (Gece Nöbeti)* yapmıştır. Beklentilerin aksine, *Night Watch* yurtdışında soğuk karşılanır, ancak yönetmene sonrasında Hollywood bileti kazandırmıştır.

2004'ten bu yana Rus TV dizilerinde ciddi bir artış olmuştur ve yılda yüzden fazla dizi çekilmektedir.

2005. 82 uzun metrajlı film. Genç yönetmenler, geniş bir izleyici kitlesinin (F. Bondarchuk'tan *Ninth Company (Dokuzuncu Bölük)*) ve eleştirmenlerin/entelektüellerin (A. German Jr.'dan Garpastum)) dikkatini çekmiştir. Ne yazık ki bu çalışmalar uluslararası arenada önemli bir ödül alamaz. Sokurov'un *Sun (Güneş)* adlı draması gibi. Eğlence sineması alanındaki en profesyonel çalışmalar Boris Akunin'in *The State Counselor (Devlet Müşaviri)* (yönetmen F. Yankovsky) ve *The Turkish Gambit (Türk Gambiti)* (yönetmen D. Faiziev) adlı romanlarının

uyarlamalarıdır.

2006. Uzun metrajlı Rus filmlerinin sayısı 106'ya yükselmiştir. Yeni başlayanlar (O. Bychkova'dan *Peter FM*, I. Vyrypaev'den *Euphoria (Coşku)*) yine seyirciyi yakalamıştır. Birkaç başarısız çalışmadan sonra K. Serebrennikov *Pretending to be a Victim (Kurban Gibi Davranmak)* adında eksantrik ve sert bir film yapar. B. Khlebnikov *Free Swimming (Serbest Yüzme)* filminde kalitesini gösterir. P. Lungin dini konjonktürde ustalıkla oynamıştır (*The Island (Ada)*). Yılın hafife alınan filmleri arasında, Strugatsky'nin *Wild Swans (Yaban Kuğuları)* romanının K. Lopushansky tarafından ustaca uyarlaması ve E. Simonova'nın olağanüstü bir oyunculukla süslediği A. Eshpai'den *Dottedness (Üç Nokta)* gösterilebilir.

Bu kez eski kuşak yönetmenler ne yazık ki beyazperdede genç meslektaşlarıyla rekabet edemediler. E. Ryazanov'un uzun zamandır beklenen draması *Andersen: Life Without Love (Aşksız Hayat)* sönük ve uzundu. Ancak küçük ekranda (TV) eski kuşaktakiler mutlak lider oldular: V. Bortko'nun kabiliyetli dizisi *Master and Margarita (Usta ve Margarita)* ve A. Proshkin'in *Doctor Zhivago'su (Doktor Jivago)* Rus sinemasının klasik "altın fonu"na hemen giriş yaptılar.

2007. Film üretimindeki sürekli artış (sinemalar için 146 ve televizyon için 142 film) 1990'ların başındaki tanıtım etkiye yol açtı: zayıf ve profesyonel olmayan film sayısındaki artış.

Bu arka planda Popogrebsky'nin mütevazı draması *Simple Things (Basit Şeyler)* bile yılın pozitif işlerinden biri olmuştur. A. Balabanov'un gerçekçi suç draması *Cargo 200* şiddetli tartışmalara neden olur. Hem sıradan izleyicileri hem de entelektüel film eleştirmenlerini/sinemacılarını, bir manyak katil hakkındaki "kanlı saçmalığın" destekçileri ve karşıtları olarak iki uzlaşmaz tarafa böler.

A. Zvyagintsev bir kez daha yeteneklerini ustalıkla sergiler ve mükemmel *Exile (Sürgün)* Cannes Film Festivali'nde ödüllendirilir. Venedik Film Festivali'ndeki ödül ve Oscar adaylığı N. Mikhalkov'un yeni eseri *12'ye (12 Angry Men (12 Öfkeli Adam))* filminin yeniden çevrimi) verilir.

2008. Küresel ekonomik kriz yılı, film üretimindeki artışın süregelen durumunu tamamiyle etkileyememiştir. Elbette bazı film projeleri durdurulur, ancak 2008 yılında 162 uzun metrajlı film üretilmiştir.

Valeria Gai-Germanica beyaz perdedeki ilk sert çıkışını bu yıl yapar (okul draması *Everybody Dies, But I Stay (Herkes Ölür Ama Ben Kalırım)*). Genç kuşağın filmleri arasında A. German, Jr imzalı *Paper Soldier'ı da (Kâğıt Asker)* anmak gerekir. Daha yaşlı kuşak ise 1970'ler döneminden retro bir drama ile temsil edilir: K. Shakhnazarov'un *Vanished Empire (Kaybolan İmparatorluk)* filmi.

Bir kez daha, orta kuşak sinemacıların katkısı önemliydi. Yılın en parlak işi V. Todorovsky'nin Rus sinemasında nadir görülen müzikal türündeki *Stylish Youth (Şık Gençlik) (Stilyagi)* filmiydi. A. Uchitel'in draması *Prisoner (Tutsak)* ve M. Kalatozishvili'nin (1959-2009) *Wild Field (Vahşi Arazi)* filmleri de seyircinin ilgisini

çekmiştir. Eski bir Sovyet hitinin yeniden çevrimi olan *Irony of Fate: Continuation* (*Kaderin İronisi: Devam*) ise yılın (ve on yılların) en popüler filmi olmuştur.

Televizyonda tartışmasız lider, 1940'ların ikinci yarısında Odessa'nın suç atmosferini dinamik ve psikolojik olarak ikna edici bir şekilde yeniden yaratan S. Ursulyak'ın *Liquidation* (*Tasfiye*) dizisidir.

2009. Uzun metrajlı filmlerin sayısı neredeyse iki yüze (194) ulaşmıştır. Yılın hayal kırıklıkları P. Lungin'in *Tsar'ı* (*Çar*) ve A. Khrzhanovsky'nin *One and a Half Rooms'u* (*Bir Buçuk Oda*) olur ki bu filmlerin Rus sinema ustalarının en iyi işlerinden oldukça uzak olduğu açıktır. Öte yandan, A. Mizgirev'in yönettiği *Buben, Drum* (*Tef, Davul*) Locarno Film Festivali'nde ödüllendirilir. B. Khlebnikov da trajikomedî *Crazy Help* (*Çılgın Yardım*) filmini göstermiştir.

2010. 160 yeni uzun metrajlı film. Altın Küre ödülüne aday gösterilen A. Uchitel'in *Edge* (*Kenar*) adlı draması 2010 yılının en dikkat çekici fenomeni olmuştur. A. Popogrebsky'nin *How I Spent Last Summer* (*Geçen Yazı Nasıl Geçirdim*) ve A. Fedorchenko'nun *Ovsyanka* filmleri de festival başarılarına katkıda bulunur. Rus film eleştirmenlerinin favorisi kasvetli ve depresif *Stoker* (yönetmen A. Balabanov) olur. Ne yazık ki, Mikhail Kazakov'un dört yıldır rafta bekleyen drama dizisi *The Charm of Evil*'in (*Kötülüğün Cazibesini*) TV prömiyeri neredeyse hiç dikkat çekmemiştir.

2011. 204 yeni uzun metrajlı film. Eski kuşak yönetmenler, Andrey Smirnov *Once Upon a Time One Woman* (*Bir Zamanlar Bir Kadın Vardı*) ve Nikita Mikhailkov *Burnt by the Sun-2* (*Güneş Yanığı-2*) adlı dramalarıyla karşımıza çıkar. Her iki film de başarılı olamamıştır, ancak A. Smirnov'un filmi hakkında genellikle anlayışlı şeyler yazan eleştirmenler, N. Mikhailkov'un filmine karşı eleştirileri oklarını esirgemez. Alexander Sokurov zafer kazanır ve *Faust* filmi Venedik Film Festivali'nde ödül alır. Nispeten genç bir yönetmen olan Pyotr Buslov'un *Vysotsky: Thank You for Being Alive* (*Yaşadığın İçin Teşekkürler*) filminin payına büyük bir seyirci başarısı düşmüştür. Festival başarısı da her zaman olduğu gibi Andrei Zvyagintsev'in payına düşer ve psikolojik draması *Elena* belki de yılın en önemli filmidir.

2012. 213 yeni uzun metrajlı film. Eski nesil filmler arasında Karen Shakhnazarov'un askeriye üzerine *White Tiger* (*Beyaz Kaplan*) filmi vardır. Orta kuşak yönetmenler, Nikolai Lebedev'in spor draması *Legend Number 17* (*Efsane No. 17*) ile seyirciyi memnun etmiştir. Nispeten genç yönetmenler ise Kirill Serebrennikov'un yönettiği melodram *Treason* (*İhanet*), Avdotya Smirnova'nın yönettiği ironik dram *Cococo* ve Boris Khlebnikov'un yönettiği *A Long and Happy Life* (*Uzun ve Mutlu Bir Yaşam*) ile dikkat çeker. Boris Akunin'in popüler romanı *The Spy*'ı (*Casus*) sinemaya uyarlayan Alexei Andrianov, polisyesinin başarılı bir ticari proje olacağını umar, ancak kendine güvenen yönetmene ve ünlü oyuncularına rağmen, film nedense pek başarılı olamadan sinemalardan geçip gitmiştir.

2013. 198 yeni uzun metrajlı film. İzleyiciler nihayet Alexei German'ın

(1938-2013) uzun zamandır beklenen ve çekimleri 14 yıl kadar süren *It's Hard to be a God (Tanrı Olmak Zor)* adlı filmini izleyebilmiştir. Konstantin Lopushansky psikolojik draması *Role (Rol)* filmini ortaya çıkarır. Ne yazık ki, bir başka kıdemli yönetmen Alexander Mitta'nın *Chagall & Malevich* filmi yaratıcı bir başarısızlık olur. Seyirciler ve film eleştirmenleri arasında büyük tartışmalara neden olan filmler ise orta kuşaktan gelir: Fedor Bondarchuk (*Stalingrad*) ve Alexander Veleinsky (*Geographer Drank the Globe (Coğrafyacı Dünyayı İçti)*). Genç kuşak Rus yönetmenler ise Zhora Kryzhovnikov'un hicivli komedisi *Bitter! (Acı!)* ve Yegor Baranov'un erotik draması *Locus'u* sunmuştur.

2014. Bu yıla, küresel siyasi durumu ve Rusya'nın siyasi ve ekonomik yaşamını etkileyen Ukrayna'daki uzun süreli kriz damgasını vurmuştur. 2014 yılında Rusya'da toplam 187 yeni uzun metrajlı film gösterime girer. Andrei Konchalovsky (*White Nights of the Postman Alexei Tryapitsyn (Postacının Beyaz Geceleeri)*) ve Nikita Mikhalkov (*Sunstroke (Güneş Çarpması)*) yeni çalışmalarını sunar. Konchalovsky'nin filmi Venedik Film Festivali'nde haklı bir ödül kazanır, ancak N. Mikhalkov'un Ivan Bunin'in eserini yorumlama biçimi gazetecilik camiasında şiddetli tartışmalara neden olmuştur. Andrei Zvyagintsev'in sosyal açıdan eleştirel filmi *Leviathan* da çelişkili görüşlerin artmasını beklemekteydi. Genç yönetmenler, Yuri Bykov'un yönettiği *Fool (Aptal)* ve Ivan Tverdovsky'nin yönettiği *Correction Class (İslah Sınıfı)* gibi keskin sosyal dramalarla izleyicileri ve film eleştirmenlerini sevindirmiştir. Alexei Uchitel'in draması *The Eight (Sekiz)* ise beklenmedik şekilde zayıf kalmıştır.

2015. Rusya, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği tarafından kendisine uygulanan uzun süreli yaptırım baskısına girmiştir. Rusya'da 180 yeni uzun metrajlı film çekilmiştir, ancak önemli gişe hasılatları da dahil olmak üzere yıla damga vuran neredeyse hiçbir film yoktur (en azından Rusya'nın 2015'teki filmlerinden hiçbiri 2011-2019'un ilk on hitine girememiştir).

2016. 178 yeni uzun metrajlı film. Yılın sanatsal başarıları arasında hiç şüphesiz lider olan ve Venedik Film Festivali'nden ödül alan Andrei Konchalovsky'nin *Paradise (Cennet)* adlı dramasıdır. Ne yazık ki, eski nesil Rus yönetmenlerin bir başka parlak temsilcisi olan Sergei Solovyov'un filmi *Snea-kers (Spor Ayakkabı)* hem sanatsal hem de ticari anlamda son derece başarısız olur. Nikolai Lebedev'in etkili hikayesi *The Crew (Mürettebat)*, Valery Todorovsky'nin Bolchoi Tiyatrosu hakkındaki müzikal-dram filmi *Bolchoi* ve Pavel Lungin'in enfes gerilim filmi *Dame Peak (Maça Kızı)* izleyicilerin ve basın ilgisini çekmiştir. Ayrıca, Kirill Serebrennikov'un *Student (Öğrenci)* filminin toplumsal eleştirisi, muhtemelen A. Zvyagintsev'in *Leviathan*'ına verilen tepkiyle kıyaslanabilecek bir tartışma fırtınasına neden olur.

2017. 170 yeni uzun metrajlı film. Aralarında on yılın en popüler on gişe filminin başında gelen spor filmi *Moving Up (Yukarı Doğru)* da vardır. Rus film eleştirmenleri, modern unsurlara dayanan yeni sosyal içerikli dramaları aktif şekilde desteklemiştir: Boris Khlebnikov'un *Arrhythmia*, Andrey Zvyagintsev'in *Nonlove (Sevgisiz)* ve Rustam Khamdamov'un gösterişli hikayesi *The Bot-*

tomless Bag (Dipsiz Çanta). Ayrıca, Rus film eleştirmenleri, Alexey Pimanov'un yönettiği *Crimea (Kırım)* filmi için siyasi konjonktürü ve çok zayıf sanatsal düzeyi nedeniyle haklı olarak eleştirdiler.

2018. 164 yeni Rus filmi. Aralarında gişe rekorları kıran askeri gerilim *T-34*, futbol draması *Coach (Koç)* ve komedi filmi *Policeman from Rublevka (Rublyovkaly Polis)* da vardır. Kirill Serebrennikov'un *Summer'ı (Yaz)* ve Alexei Fedorchenko'nun *Anna's War'ı (Anna'nın Savaşı)* film eleştirmenlerinin favorileri arasındadır. *Crimean Bridge Made with Love! (Kırım Köprüsü Sevgiyle Yapıldı!)* ve *Tanks (Tanklar)* filmleri basın olumsuz tepkisini çekmiştir. Ayrıca, izleyicilerin büyük ilgisi TV dizilerinin yapılmasını sağlamıştır: Petr Buslov'un hiciv dizisi *House Arrest (Ev Hapsi)* ve Boris Khlebnikov'un suç draması *Ordinary Woman (Sıradan Kadın)*. Bu dizilerin başarısı, önemli sayıda yetenekli Rus yönetmene televizyona geçiş düşüncesi kazandırmasıdır.

Sonuç

Rus sinemasının tarihi bir yüzyıldan daha eskiye dayanır; yükseliş ve düşüş, ideolojik baskı ve tam yaratıcı özgürlük aşamalarıyla bilinir. Bu tartışmalı tarih hem Rus hem de yabancı bilim insanları tarafından incelenmiştir. Elbette Sovyet ve Batılı bilim insanları Sovyet sinemasını farklı ideolojik konumlardan incelemiştir. Sovyet sinemaclar genellikle sinemada sosyalist gerçekçiliği destekleme konusunda etkinken, Batılı akademisyenler tam tersine bu yöntemi reddetmiş ve 1920'lerin Sovyet film avangardına büyük ilgi göstermiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra durum değişir: Rus ve yabancı sinema tarihçileri, sinematografik sürecin hem ideolojik hem de sosyokültürel yönlerine odaklanarak sinemayı benzer bir yöntemle incelemeye başlamıştır.

Kaynakça

- Arcus, L. (2001). *Modern history of russian cinema. 1986-2000*. Seance.
- Barna, I. (1973). *Eisenstein*. Indiana University Press.
- Beumers, B. (1999). *Russia on reels: the Russian idea in post-Soviet cinema*. I.B. Tauris Publishers.
- (2005). *Nikita Mikhalkov*. I. B. Tauris.
- (ed) (2007). *24 Frames: The cinema of Russia and the former Soviet Union*. Wallflower Press.
- Birkos, A. S. (1976). *Soviet cinema: Directors and films*. Archon Books.
- Bordwell, D. (1993). *The cinema of Eisenstein*. Harvard University Press.
- Brashinsky, M., & Horton, A. (1994). *Russian critics on the cinema of glasnost*. Cambridge University Press.

- Christie, I., & Taylor, R. (1993). *Eisenstein rediscovered, Soviet cinema*. Routledge.
- Cohen, L. H. (1974). *The cultural-political traditions and developments of the Soviet cinema, 1917-1972*. Arno Press.
- Condee, N. (2009). *Imperial trace: Recent Russian cinema*. Oxford University Press.
- Fomin, V. I. (1996). *Cinema and power*. Continent.
- Fomin, V., & Deryabin, A. (2016). *Chronicle of Russian cinema. 1965-1991*. 5 vol. Rehabilitation.
- Gillespie, D. (2003). *Russian cinema*. Longman.
- Ginzburg, S. S. (1963). *Cinematography of pre-revolutionary Russia*. Art, p 463.
- Ginzburg, S. S., Dolinskiy, I. L. et al. (1969-1978). *History of Soviet cinema*. Art.
- Golovskoy, V., & Rimberg, J. (1986). *Behind the Soviet screen*. Ann Arbor: Ardis.
- Graschenkova, I. N. (2014). *Film anthropology XX/20*. Chelovek, 341 p.
- Grashchenkova, I. N., & Fomin, V. I. (2016). *History of Russian cinema*. Canon +.
- Hashamova, Y. (2007). *Pride and panic. Russian imagination of the west in Post-Soviet film*. Intellect Books, 144 p.
- Horton, A. (ed.) (1993). *Inside Soviet film satire: Laughter with a Lash*. Cambridge University Press.
- Hutchings, S., & Vernitski, A. (eds) (2005). *Russian and Soviet film adaptations of literature, 1900-2001. Screening the World*. Routledge.
- Johnson, V. T., & Graham, G. (1994). *The Films of Andrei Tarkovsky: A visual fugue*. Indiana University Press.
- Kenez, P. (1992). *Cinema and Soviet society, 1917-1953*. Cambridge University Press.
- (2001). *Cinema and Soviet society from the revolution to the death of Stalin*. I. B. Tauris.
- Khrenov, N. A. (2008). *Images of the great breakup. Cinema in the context of the change of the cultural cycles*. Progress-tradition.
- Kovalov, O. A. (2016). *Stadies of the strange*. Seance.
- Laurent, N. (2000). *L'oeil du Kremlin: Cinema et censure en URSS sous Staline*. Privat.
- Lawton, A. (1992). *Kinoglasnost: Soviet cinema in our time*. Cambridge University Press, 1992.
- (1992). *The red screen. Politics, society, art in Soviet cinema*. Routledge.
- Le Fanu, M. (1987). *The cinema of Andrei Tarkovsky*. British Film Institute.
- Leyda, J. (1983). *Kino: A history of the Russian and Soviet film*. Princeton University Press.

- MacFadyen, D. (2003). *The sad comedy of El'dar Riazanov*. McGill-Queen's University Press.
- Margolit, E.Y. (2012). *Alive and dead: Notes on the history of Soviet cinema of 1920-1960s*. Séance, 560 c.
- Marshall, H. (1983). *Masters of the Soviet cinema; crippled creative biographies*. Routledge & K. Paul.
- Martin, M. (1993). *Le cinéma soviétique: de Khrouchtchev à Gorbatchev, 1955-1992. Histoire et théorie du cinéma*. Lausanne: Age d'homme.
- Miller, J. (2006). Soviet Cinema, 1929-41: The development of industry and infrastructure. *Europe Asia Studies*, 58(1). 103-124.
- (2009). *Soviet cinema: Politics and persuasion under Stalin*. I. B. Tauris.
- Moskvina-Yashchenko, T. V. (2017). *Sketches of the latest history of Russian cinema: 90s and zeroes*. Bjork, 578 p.
- Norris, S. M. (2012). *Blockbuster history in the new Russia. Movies, memory, and patriotism*. Indiana University Press.
- Nowell-Smith, G. (ed.) (1996). *The Oxford history of world cinema*. Oxford University Press.
- Rimberg, J. (1973). *The motion picture in the Soviet Union, 1918-1952: A sociological analysis*. Arno Press.
- Rollberg, P. (2009). *Historical dictionary of Russian and Soviet cinema*. The Scarecrow Press, Inc.
- Salynsky, D. A. (2009). *Tarkovsky's cinema hermetic*. Quadriga.
- Schmulevitch, É. (1996). *Réalisme socialiste et cinéma: Le cinéma Stalinién (1928-1941)*. Editions L'Harmattan.
- Seance (2018). *Scientific and educational Internet project "Chapaev": History of cinema in the history of the country. History of the country in the history of cinema*. St.Petersburg. <https://chapaev.media/>
- Shaw, T. (2013). Cinema, television and the Cold War. Introduction. *Journal of British Cinema and Television*, 10(1), 1-6.
- Shlapentokh, D., & V. (1993). *Soviet cinematography, 1918-1991: Ideological conflict and social reality*. A. de Gruyter.
- Strada, M., & Troper, H. (1997). *Friend or foe? Russians in American film and foreign policy, 1933-1991*. Scarecrow Press.
- Taylor, R. (1982) *The poetics of cinema*. RPT Publ.
- (1983). A 'cinema for the millions': Soviet socialist realism and the problem of film comedy. *Journal of Contemporary History*, 18. 439-61.
- Taylor, R., & Christie, I. (eds) (1988). *The film factory. Russian and Soviet cinema in*

documents 1896-1939. Routledge.

————— (eds) (1991). *Inside the film Factory. New approaches to Russian and Soviet cinema*. Routledge.

Taylor, R, & Spring, D. (eds) (1993). *Stalinism and Soviet cinema*. Routledge.

————— (1993). *Stalinism and Soviet cinema, Soviet cinema*. Routledge.

Troyanovsky, V. (ed.) (2002). *Thaw in Cinema*. Continent.

Van Gorp, J. (2011). Inverting film policy: Film as nation builder in post-Soviet Russia, 1991-2005. *Media Culture Society*, 33(2), 243-258.

Widdis, E. (2003). *Visions of a New Land. Soviet film from the revolution to the second world war*. Yale University Press.

Youngblood, D. (1992). *Movies for the masses: Popular cinema and Soviet society in the 1920s*. Cambridge University Press.

————— (2007). *Russian war films: On the cinema front, 1914-2005*. University Press of Kansas.

————— (2012). Apocalyptic visions of the great patriotic war: Elem Klimov's *Come and See*. *Perspectives on History*, 3, 23-24.

Zhabsky, M. I. (2009). *Sociocultural drama of cinematography. Analytical Chronicle 1969-2005*. Canon+, Rehabilitation.

Zhdan, V. N. (Ed.) (1969). *Brief History of Soviet Cinema*. Art.

Zorkaya, N. M. (2014). *History of the national cinema. XX century*. White City.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek: Finansal destek bulunmamaktadır.

Conflict of interest: There are no conflicts of interest to declare.

Financial support: No funding was received for this study.

Ek

1930'ların Rus Sinemasında En İyiler Listesi

Ne yazık ki kesin bir veri yoktur. Bununla birlikte, aşağıdaki filmlerin on yılın en çok izlenen ilk on filmi arasında yer aldığına neredeyse hiç şüphe yoktur (vizyon tarihine göre).

The Way to Life (Hayata Giden Yol) (1931) Nikolai Eck

Funny Guys (Neşeli Adamlar) (1934) Grigory Alexandrov

Chapaev (1934) Vasiliev Kardeşler

Youth of Maxim (Maksim'in Gençliği) (1934) Grigory Kozintsev ve Leonid Trauberg

Dashless (Çeyizsiz) (1936) Yakov Protazanov

Circus (Sirk) (1936) Grigory Alexandrov

Volga-Volga (1938) Grigory Alexandrov

Alexander Nevsky (1938) Sergei Eisenstein

A Foundling (Kimsesiz) (1939) Tatyana Lukashevich

Tractor Drivers (Traktör Sürücüleri) (1939) Ivan Pyryev

1940'ların Rus Sinemasında En İyiler Listesi

(Film gösteriminin ilk yılı için toplam izleyici sayısı)

1. *Young Guard (Genç Muhafız)* (1948) Sergey Gerasimov, 42,4 milyon
2. *The Fall of Berlin (Berlin'in Düşüşü)* (1949) Mikhail Chiaureli, 38,4 milyon
3. *The Tale of the Siberia (Sibirya Masalı)* (1948) Ivan Pyryev, 33,8 milyon
4. *Star (Yıldız)* (1949) Alexander Ivanov, 28,9 milyon
5. *At Six O'clock in the Evening After the War (Savaştan Sonra Akşam Saat Altıda)* (1944) Ivan Pyryev, 26,1 milyon
6. *Meeting on the Elbe (Elbe'de Buluşma)* (1949) Grigory Alexandrov, 24,2 milyon
7. *Rainbow (Gökkuşak)* (1944) Mark Donskoy, 23,7 milyon
8. *Stone Flower (Taş Çiçeği)* (1946) Alexander Ptushko, 23,1 milyon
9. *Arinka* (1940) Yuri Musicant ve Nadezhda Kosheverova, 22,9 milyon
10. *The Scout's Feat (Gizli Ajan)* (1947) Boris Barnet, 22,3 milyon

1950'lerin Rus Sinemasında En İyiler Listesi

1. *Silent Don (Sessiz Don)* (1957) Sergei Gerasimov, 46,9 milyon

2. *Lubov Yarovaya* (1953) Jan Frid, 46,4 milyon
3. *Above Tissa (Tissa'nın Üzerinde)* (1958) Dmitry Vasilyev, 45,7 milyon
4. *Carnival Night (Karnaval Gecesi)* (1956) Eldar Ryazanov, 45,6 milyon
5. *Marriage to a Dowry (Çeyizli Evlilik)* (1953) Tatyana Lukashevich ve Boris Ravenskikh, 45,3 milyon
6. *Outpost in the Mountains (Dağlardaki Karako)* (1953) Konstantin Yudin, 44,8 milyon
7. *Ivan Brovkin on the Virgin Lands (Ivan Brovkin Bakir Topraklarda)* (1959) Ivan Lukinsky, 44,6 milyon
8. *Brave People (Cesur İnsanlar)* (1950) Konstantin Yudin, 41,2 milyon
9. *Kuban Cossacks (Kuban Kazakları)* (1950) Ivan Pyryev, 40,6 milyon
10. *Soldier Ivan Brovkin (Asker Ivan Brovkin)* (1955) Ivan Lukinsky, 40,3 milyon

1960'ların Rus Sinemasında En İyiler Listesi

1. *Diamond Hand (Elmas El)* (1969) Leonid Gaidai, 76,7 milyon
2. *Caucasian Prisoner (Kafkas Mahkumu)* (1967) Leonid Gaidai, 76,5 milyon
3. *Wedding in Malinovka (Malinovka'da Düğün)* (1967) Andrei Tutyshkin, 74,6 milyon
4. *Operation "Y" and Other Adventures of Shurik (Operasyon Y)* (1965) Leonid Gaidai, 69,6 milyon
5. *Shield and Sword (Kalkan ve Kılıç)* (1968) Vladimir Basov, 68,3 milyon
6. *New Adventures of the Elusive (Zor Yenilmezlerin Yeni Maceraları)* (1969) Edmond Keosayan, 66,2 milyon
7. *Amphibian Man (Amfibi Adam)* (1962) Gennady Kazansky & Vladimir Chebotarev, 65,4 milyon
8. *War and Peace (Savaş ve Barış)* (1966) Sergei Bondarchuk, 58 milyon
9. *Strong in Spirit (Güçlü Ruh)* (1968) Victor Georgiev, 55,2 milyon
10. *Elusive Avengers (Zor Yenilmezler)* (1967) Edmond Keosayan, 54,5 milyon

1970'lerin Rus Sinemasında En İyiler Listesi

1. *And the Dawns Here are Quiet (Ve Burada Şafaklar Sessizdir)* (1973) Stanislav Rostotsky, 66,0 milyon
2. *Gentlemen of Good Luck (İyi Şanslar Beyler)* (1972) Alexander Sery, 65,0 milyon
3. *The Tabor Goes into the Sky (Tabor Göğe Yükseliyor)* (1976) Emil Lotyanu, 64,9 milyon

4. *Red Kalina (Kızıl Kalina)* (1974) Vasily Shukshin, 62,5 milyon
5. *Afonya* (1975) Georgy Danelia, 62,2 milyon
6. *Crown of the Russian Empire, or Elusive Again (Rus İmparatorluğu Tacı, veya Bir Kez Daha Zor Yenilmezler)* (1973) Edmond Keosayan, 60,8 milyon
7. *Ivan Vasilyevich Changes His Profession (Ivan Vasilyevich Mesleğini Değiştiriyor)* (1973) Leonid Gaidai, 60,7 milyon
8. *Stepmother (Üvey Anne)* (1974) Oleg Bondarev, 59,4 milyon
9. *Service Romance (Hizmet Aşkı)* (1978) Eldar Ryazanov, 58,4 milyon
10. *Destiny (Kader)* (1978) Evgeny Matveyev, 57,8 milyon

1980'lerin Rus Sinemasında En İyiler Listesi

1. *Pirates of the 20th Century (20. Yüzyılın Korsanları)* (1980) Boris Durov, 87,6 milyon
2. *Moscow Does Not Believe in the Tears (Moskova Gözyaşlarına İnanmıyor)* (1980) Vladimir Menshov, 84,4 milyon
3. *Crew (Mürettebat)* (1980) Alexander Mitta, 71,1 milyon
4. *Little Vera (Küçük Vera)* (1988) Vasily Pichula, 56,0 milyon
5. *Sportloto-82* (1982) Leonid Gaidai, 55,2 milyon
6. *Petrovka, 38* (1980) Boris Grigoriev, 53,4 milyon
7. *A Man from Boulevard des Capucins (Boulevard des Capucins'den Bir Adam)* (1987) Alla Surikova, 50,6 milyon
8. *Tehran-43* (1981) Alexander Alov & Vladimir Naumov, 47,5 milyon
9. *The Most Charming and Attractive (En Büyüleyici ve Çekici)* (1985) Gerald Bezhanov, 44,9 milyon
10. *Love and Pigeons (Aşk ve Güvercinler)* (1984) Vladimir Menshov, 44,5 milyon

1990'ların Rus Sinemasında En İyiler Listesi

Ne yazık ki, hiçbir resmî veri mevcut değildir. Aynı zamanda, 1990'ların kiralama liderlerinin Vladimir Menshov'un *Shirley-Myrli* (1994), Alexander Rogozhkin'in *Features of the National Hunting* (Ulusal Avın Özellikleri) (1995), Alexey Balabanov'un *Brother* (Kardeş) (1997) ve Nikita Mikhalkov'un *The Barber of Siberia* (Sibiryalı Berberi) (1999) filmleri olduğu bellidir.

2000'lerin Rus Sinemasında En İyiler Listesi

1. *Irony of Fate: Continuation (Kaderin İronisi: Devam)* (2007) Timur Bekmambetov,

49,9 milyon \$

2. *Admiral (Amiral)* (2008) Andrei Kravchuk, 33,7 milyon \$
3. *Day Watch (Gündüz Nöbet)* (2006) Timur Bekmambetov, 32,0 milyon \$
4. *The Best Film (En İyi Film)* (2008) Kirill Kuzin, 27,5 milyon \$
5. *9 Company (Dokuzuncu Bölük)* (2005) Fedor Bondarchuk, 23,6 milyon \$
6. *Christmas Trees (Noel Ağaçları)* (2010) Timur Bekmambetov ve diğerleri, 22,7 milyon \$
7. *Our Russia. Eggs of Fate (Bizim Rusya'mız. Kaderin Yumurtaları)* (2010) Gleb Orlov, 22,2 milyon \$
8. *Inhabited Island: Film First (Yerleşik Ada: İlk Film)* (2009) Fedor Bondarchuk, 21,8 milyon \$
9. *Wolfhound of the Grey Dog Family (Kurt Köpeği)* (2007) Nikolai Lebedev, 20,0 milyon \$
10. *Black Lightning (Kara Şimşek)* (2010) Alexander Voitinsky ve Dmitry Kiselev, 19,7 milyon \$

2011-2018 Arasında Rus Sinemasında En İyiler Listesi

1. *Moving Upwards (Yukarı Doğru)* (2017) Anton Megerdichev, 53,9 milyon \$
2. *Stalingrad* (2013) Fedor Bondarchuk, 51,8 milyon \$
3. *Christmas Trees 3 (Noel Ağaçları 3)* (2014) Olga Kharina ve Dmitry Kiselev, 38,0 milyon \$
4. *Viy* (2014) Oleg Stepchenko, 34,3 milyon \$
5. *Three Strongmen on the Far Shores (Üç Kahraman Uzak Kıyılarda)* (2013) Konstantin Feoktistov, 31,1 milyon \$
6. *T-34* (2018) Alexey Sidorov, 30,0 milyon \$ (tahmini)
7. *Legend #17 (Efsane 17)* (2013) Nikolai Lebedev, 29,3 milyon \$
8. *Vysotsky. Thank You for Being Alive (Yaşadığın İçin Teşekkürler)* (2011) Petr Buslov, 28,0 milyon \$
9. *Ice (Buz)* (2018) by Oleg Trofim, 26,5 milyon \$
10. *The Policeman from Rublevka. New Year's Surplus (Rublyovkalı Polis)* (2018) Ilya Kulikov, 26,0 milyon \$ (tahmini)